

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE TEKNİK ARAŞTIRMALAR
DERGİSİ

Türkiye’de Göçün Dış Politika Perspektifinden Değerlendirilmesi

Hasibe Temir

Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Konya, Türkiye
hasibetemir@icloud.com, ROR ID: ror.org/045hgzm75

Öz

Bu makalenin amacı göç merkezi olan Türkiye’de değişen göç ve mülteci politikalarını dış politika bağlamında değerlendirmektir. Türkiye bulunduğu konum itibari ile tarihin her döneminde göç olgusu ile karşılaşmış bir coğrafyada yer almaktadır. Özellikle 1990’lardan sonra göç veren yerine göç alan bir ülke olmasıyla göç konularına odaklanmıştır. Osmanlı Devleti’nin son dönemi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yılları ve gelen yeni yüzyıl ile beraber göç, Türk siyasetinin belirleyici unsuru olmaya başlamıştır. 2002’de Türkiye’nin iktidar partisi olan AK Parti hükümetinin gelmesi ortaya koyduğu dış politika anlayışı ve bu çerçevede göç politikalarını nasıl şekillendirdiğine yönelik yapılan çalışmalar incelenecektir. 2000 sonrası dönemi esas alarak, göç olgusunun Türkiye’de gelişimi, yapılan yasa ve kanunların hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığı irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye, Göç, Göç Politikası, Dış Politika.

Atıf Bilgisi

Temir, H. (2023). Türkiye’de Göçün Dış Politika Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 21 (1), 26-40.

<http://dx.doi.org/10.59768/sustad.2023.3>

Makale Türü	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi	29.05.2023
Kabul Tarihi	24.06.2023
Yayın Tarihi	26.06.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	sosyoteknik@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı ve Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Evaluation of Migration in Turkey from a Foreign Policy Perspective

Hasibe Temir

Selçuk Univesity, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Realitons, Konya, Turkey.
hasibetemir@icloud.com, ROR ID: ror.org/045hgzm75

Abstract

The aim of this article is to evaluate the changing migration and refugee policies in Turkey, which is the migration center, in the context of foreign policy. Turkey is located in a geography that has encountered the phenomenon of migration in all periods of history due to its location. It has focused on migration issues, especially since it was a country that received immigration instead of emigration after the 1990s. With the last period of the Ottoman Empire, the founding years of the Republic of Turkey and the new century that came, migration became the defining element of Turkish politics. The arrival of the AK Party government, Turkey's ruling party, in 2002 will examine the foreign policy approach and how it shapes migration policies within this framework. Based on the post-2000 period, the development of the migration phenomenon in Turkey, the laws and laws made for what purposes were tried to be examined.

Keywords

Turkey, Immigration, Immigration Policy, Foreign Policy.

Citation

Temir, H. (2023). Evaluation of Migration in Turkey from a Foreign Policy Perspective. *Selcuk University the Journal of Social and Technical Researches*, 21 (01), 26-40.

<http://dx.doi.org/10.59768/sustad.2023.3>

Article Type	Research Article
Date of Submission	29.05.2023
Date of Acceptance	24.06.2023
Date of Publication	26.06.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	sosyoteknik@selcuk.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Göç hareketleri insanlık tarihinin var olduğu günden beri süregelmiştir. Göç hareketliliğinin yoğunluğu süreç içerisinde farklılık arz etse de göç konusu önemini yitirmeyen bir olgudur. Özellikle 20. Yüzyılda hızlanan ve 21. Yüzyılda ülkelerin gündeminde daha fazla yer alan en önemli sorun olarak yerini almıştır. Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu, her dönemde göç yollarını üzerinde bulundurması açısından göçün anavatanıdır denilebilir. Tarihi zenginliği itibari ile Anadolu, dünyanın farklı bölgelerinden gelen insanlara güvenli bir barınak olmuştur.

Özellikle 21. Yüzyıl ile beraber göç alan ülke konumuna gelen Türkiye hem bölgesel hem de küresel ölçekte insan hareketliliğine maruz kalmış ve hedef ülke olmaya başlamıştır. 1990'lara kadar göç veren Türkiye bu dönemde göç almamaya özen göstermiş fakat sonrasında değişen bölgesel ve küresel konjonktürde yaşanan gelişmelerde Türkiye'nin göç tabiatı ve karakterini değiştirmiştir. Göç almaya 90'lı yıllarla başlayan Türkiye öncesinde göçe yönelik zorlanma yaşamamıştır. 2000'li yıllar ile beraber göç olgusunu yaşayan, tecrübe eden Türkiye, bundan sonra göç politikasını iyileştirmeye yönelik adımlar atmaya başlamıştır. Göç politikasını dış politika ile şekillendirmeye yönelmiştir.

Makale ile hedeflenen Türkiye'nin kurulduğu günden bugüne kadar ki göç politikalarını ve göçe nasıl yaklaştığı kuruluş yıllarından günümüze bu alanda neler yapmış olduğu ele alınacaktır. Birinci bölüm göç kavramı, göçün çeşitleri ve göçü gerçekleştiren kişi veya kişilerin konumu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise Osmanlı Devleti'nin göçe bakış açısından kısaca bahsedilmiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bugüne kadar yaptığı göç politikalarına değinilmiştir. Son olarak 2002 yılından itibaren Türkiye'nin iktidar partisi AK Parti'nin yeni stratejik söylemleri ve paradigma değişiminin göç politikalarını ne yönde etkilediği ve göçü dış politikada nasıl kullandığı analiz edilmeye çalışılmıştır.

1. Kavramsal Olarak Göç ve Göç Çeşitleri

Göç, bir kişi, grup veya topluluğun bir yerden başka bir yere ya da bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine geçici olarak ya da sürekli olarak yapılan hareketlerini ifade etmek için kullanılır (Songur ve Sırtkaya, 2018, s. 6). Göçün birçok nedeni olduğu gibi göç insanlık tarihinin var olduğu günden beri süregelmiştir. Göçler, savaş, baskı, tehdit gibi yaşanan yerden ayrılma veya daha iyi yaşam şartlarına kavuşma ümidi ile yapılabilmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireyin veya toplulukların bir ülkeden başka ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret (Türk Dil Kurumu, 2022) olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü'ne (IOM) göre göçün tanımı ise; uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri (IOM, 2013) olarak tanımlanmıştır.

Toplumun en küçük parçası olan bireyden başlayarak göç, devletin tamamını etkisi altına alan, bu etki ile beraber dönüşüme sebep olan bir kavramdır. Göç ile beraber önemli olan bir diğer durum ise göç yönetimidir. Göç yönetimi ile doğru politika ve adımlarla ilerlenmeli aksi takdirde bu durum ağır ekonomik yük, siyasi problemler, toplumsal çatışmalar ve ülke güvenliğinin risk altına girmesi gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Kamu güvenliği ile yapılan kalkınma programlarının baştan itibaren düzenli şekilde devam ettirilmesi, istihdam ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, göçmen alınan ülkede topluma uyum sağlayabilmesi için entegre edilmelidir (Çoştan, 2020, s. 15).

Göç süreci etkileşim ve dönüşüm sürecidir. Göçün ortaya çıkardığı ekonomik, sosyal, siyasi sebepler bu dönüşümün bir parçasıdır. Göç çeşitleri yasal olup olmamasına bağlı olarak düzenli-düzensiz göç, isteğe bağlı olarak zorunlu-gönüllü göç, sınırlara göre iç-dış göç, süresine bağlı olarak daimî-geçici göç ve son olarak konusuna bağlı olarak göç türleri şeklinde ayrılabilir (Barışık, 2020, s. 4-15).

Düzenli göç tanımının en kısa hali yasal göçtür. Göç eden bireyin ülkesinden çıkışı ve göç edilen ülkeye girişi, geçişi düzenleyen kanunlara ve yasal prosedürlerine uygun olarak ülkenin izin verdiği süre zarfında ikamet edebilmesidir. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre düzenli göç yabancıların yasal yollar ile Türkiye'ye girmesi, kalması ve çıkmasını ifade etmektedir (Barışık, 2020, s. 4).

Göç alan, göç veren veya transit ülkelerde düzenleme prosedürlerinin dışında gerçekleşen göç hareketleri düzensiz göçtür. Düzensiz göç, kısa haliyle yasadışı göçtür. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre düzensiz göç, yabancıların Türkiye’ye yasadışı girişi, kalışı, izinsiz çalışması ve çıkışını belirtmektedir. Düzensiz göç ile uluslararası koruma kavramı beraber ele alınmıştır. Düzensiz göçmenlerin gelişmiş ülkelerde bulunması ve bulunmasının yanında oranının yarıya yakın olması hasebiyle Uluslararası Göç Örgütü, göç ve iltica politikalarının zayıfladığını belirtmiştir (Barışık, 2020, s. 5).

Düzensiz göç türlerinden biri olan transit göç, hedef ülkeye giderken başka bir ülkede geçici bir süre bulunulmasını temsil etmektedir. Örneğin Pakistanlı bir göçmenin Türkiye üzerinden Avrupa’ya göç etmesi transit göçe örnektir. Mekik göç ise belirli bir süre zarfında bir ülkeye gidip kalınması ve sonrasında geri dönülmesine verilen göç türüdür. Ukrayna ve Türkiye arasında yapılan bavul ticareti buna örnek gösterilebilir (Yılmaz, 2014, s. 1684).

Gönüllü göç kişinin kendi isteği doğrultusunda daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak ve yüksek hayat standartları isteği ile gerçekleştirdiği göçtür. Gönüllü göç türünde belirleyici olan unsurlar genel hatları itibari ile iş, kariyer fırsatları, ekonomik olarak daha iyi bir ülke bulmak, daha iyi sosyal çevre, iletişim, hizmetlere ulaşmanın kolaylığı gibi sebeplerle yapılmaktadır (Barışık, 2020, s. 12).

20 ve 21. Yüzyılın bilinen bir gerçekliği haline gelen zorunlu göçte kişinin özgür iradesi ile tercih yapabilme hakkı yoktur. Zorunlu göçe göre gerçekleştirilen göçün savaşlar, çatışmalar, iç savaş, doğal afetler, açlık, kıtlık, nüfus yoğunluğu, çevresel felaketler, iklim gibi nedenler doğrultusunda yapılan göçleri kapsamaktadır (Barışık, 2020, s. 12). Zorunlu göç olgusu IOM’a göre doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren zorlama unsuru bulunan bir göç türüdür (IOM, 2013).

Bir diğer göç türü de iç göçtür. İç göç, geçici veya sürekli olarak yeni bir yere yerleşmek amacıyla ülke sınırları içerisinde meydana gelen göç çeşididir (Barışık, 2020, s. 13). İç göçün nedenleri arasında nüfus artışının sebebi ile iş imkânlarının yetersizliği, yaşam alanlarının azlığı, iklim şartları, tarımda gerileme yaşanan bölgedeki eksiklikler iç göçün başlıca nedenleri arasında yer almaktadır (Çoştan, 2020, s. 18).

Bir devletin sınırlarından başka bir devletin sınırlarına yönelik herhangi bir nedenle yapılan harekete dış göç veya uluslararası göç adı verilmektedir. Genelde dış göç az gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelere yapılan beyin göçü, iş, sermaye veya iktisadi açıdan daha gelişmiş ülkelere yönelik yapılan işçi göçleri ve daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak amacıyla ya da devletlerarası mübadele şeklinde yapılan göçler dış göçlerdir (Koçak ve Terzi, 2012, s. 173-175). Uluslararası göç hareketleri genel olarak altı bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; sürekli yerleşenler, süreli sözleşmeli işçiler, süreli çalışanlar, gizli ya da yasadışı çalışanlar, mülteciler ve sığınmacılar şeklindedir (De Tapia, 2003, s. 17).

Geçici göç hareketi yılın belirli dönemlerinde göç edilen yerlere ülke içinde ya da dışında çalışmaya veya iş durumuna bağlı olarak yaşadıkları mekânı değiştirmeye yönelik hareketlerdir. Geçici göç hareketlerine mevsimlik göçler de denilebilir. (Çoştan, 2020, s. 19).

Kişi ve toplulukların geri dönmek kaydıyla ülke içinde ya da dışında yaptığı mekânsal yer değiştirme hareketine daimî göç denir. Daha iyi yaşam standartlarına ulaşabilmek üzere gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Daimî göç hareketinde zorunlu bir durum söz konusu olduğu durumlarda ise kişiler adına devletler karar verir ve yeri de buna göre belirlerler (Sayın, Usanmaz, ve Aslangiri, 2016, s. 2-3).

Göç türlerinden konusuna göre ayrılanlar arasında adım göç, mübadele göçleri, beyin göçü, grup göç ya da zincir göç gibi türler bulunmaktadır. Adım göç, bireyin doğduğu yerden o devlet için nihai olacak yerleşim yerine göç etmesine denir. Bu göç türü üç şekilde yapılmaktadır; İlki öncelikle köyden şehir merkezine sonrasında metropol şehre şekilde yapılır. İkincisi köyden kasabaya ve sonrasında metropol şehir şeklinde ilerler. Üçüncüsü ise köyden kasabaya, sonrasında şehir merkezine ve son olarak metropol şehre yönelik yapılmaktadır (Betts, 2011, s. 134-137).

Emek göçü geçici göçmen emek ve yüksek vasıflı ve ticari göçmenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçici göçmen emek bir işçi ile yapılan iş sözleşmesi ya da şirket ile yapılan sözleşmeyi kapsayan belirli süre zarfında ev sahibi ülkede kalifiye, yarı kalifiye, ya da kalifiye olmayan işçilere yönelik göç hareketidir. Evine para göndermek

amacıyla sınırlı sürede göç eden kişilere verilen addır (Barışık, 2020, s. 7). Yüksek vasıflı ve ticari göçmenler ise yüksek niteliklere sahip (yönetici, teknisyen vb.) şirket ya da uluslararası kurumların iç gücü piyasalarında iş arayan kişilere denir (Barışık, 2020, s. 8).

Mücadele göçlerinde ise kelime anlamı olarak mücadele değil tokuş anlamına gelmektedir. Devletlerin belli bir anlaşmaya yönelik yaptığı karşılıklı olarak vatandaşlarının değiştirilmesidir. Lozan Barış Anlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi buna örnektir. Zorunlu göç adı altında bilinen mücadele göçleri her zaman ortaya çıkmaz (Koçak ve Terzi, 2012, s. 170-171).

Beyin göçü eğitilmiş ve yetenekli kişilerin menşee ülkeden başka ülkeye göç etmesi ve menşee ülkede kaynakların yetersizliğinde ya da göç edilen ülkede daha iyi fırsatlara yönelik göçe verilen addır. (IOM, 2013, s. 14). Grup göçü ise iki devlet arasında bir sözleşme yapılmamasına rağmen, yaşadıkları ülkede sorun teşkil eden dini, etnik azınlık psikolojisi ile oluşan baskı nedeniyle grup veyahut gruplar halinde insanların buldukları yerden diğer ülkeye geçmelerine denir (Taş ve Özcan, 2018, s. 40)

1.1. Göçü Gerçekleştiren Kişilerin Statüsü ve Tanımları

Göçü gerçekleştirenler sığınmacı, mülteci ve göçmen olarak ayrılmaktadır. Bu kavramların hiçbiri birbirinin yerine kullanılamaz çünkü hepsi farklı anlamları ifade etmektedir.

Göçmen kendi yurdundan ayrılırken veya göç yolu üzerinde bulunan devletten geçerken veya göç etmeyi düşündüğü, tasarladığı devletin girişinde veya bu devlet veyahut devletlerde kalış süresince o devletin kanun ve prosedürlerine uyup uymamaya göre, yasal veya yasa dışı olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1687). Göçmenler ekonomik göçmen, siyasi göçmen, çevresel göçmen, aile birleşimi ve düzensiz göçmen olarak ayrılabilir. Göç yapılma türüne göre ekonomik fırsatlardan yararlanabilmek için, daha gelişmiş ülkelere yönelik yapılmaktadır. Siyasi göçmenler vatandaşların ülke içinde yaşanan iç savaş, çatışma, devlet politikaları nedeniyle göç etmesidir. Çevresel göçmenler, geçim kaynaklarının kullanılamayacak halde olması ya da zarar görmesi, ani ve uzun vadede yaşanan değişimler nedeniyle yapılmaktadır. Aile birleşimi ise aileden birisinin başka yerde ikamet etmesi ile akrabalarının yanına yerleşmesi amacıyla yapılır (Barışık, 2020, s. 17).

Mülteci kavramı, 1967 Ek Protokol ile kapsamı genişletilmiş olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre; "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi" (Barışık, 2020, s. 15) olarak tanımlanmaktadır.

Sığınmacı, kendisine uluslararası koruma arayarak herhangi bir devlete başvuruda bulunup başvurusu sonuçlanmamış olan yani mülteci statüsü verilmeyen kişileri ifade etmek için kullanılır (Barışık, 2020, s. 15-16)

2. Türkiye'nin Göç Geçmişi ve Göç Politikaları

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana göç olgusu yıllar boyunca artarak süregelmiştir. Milli sınırlarla beraber ve bu sınırların kesinleşmesi ile göç uluslararası boyut kazanarak ilerlemiştir. Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği noktada olan Anadolu, en eski dönemlerden beri yoğun bir nüfus ve insan hareketliliğine tanıklık eden bir coğrafya olmuştur. Böylesine farklı kültürlerle ev sahipliği yapan coğrafya pek çok uygarlık açısından ilgi merkezi haline gelmiştir. Eski Yunanlılardan Romalılara, Bizans'tan Selçuklulara, Anadolu Türk beyliklerinden nihayetinde Osmanlı'ya kadar pek çok medeniyeti ağırlamış ve bu topraklarda uzun yıllar hakimiyet sürmüşlerdir (Songur ve Sırtkaya, 2018, s. 18).

Tarih boyunca Türkler göçü yoğun yaşayan bir millet olmuştur. Bu göçler belirli istikametler ile yurt bulma amacıyla gerçekleştirilmiştir (Songur ve Sırtkaya, 2018, s. 8). Cumhuriyet öncesine döneme kısaca bakıldığında, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen sürede pek çok göçe tanıklık etmiştir. Göçler genel itibari ile devletin geleceği açısından önemli sonuçlara sebebiyet vermiştir. Bu sonuçlar nüfus hareketliliğini kontrol altına alabilmek amacıyla devletin göç olgusu ekseninde belirlediği minvalde gerçekleştirilmiştir. 14. Yüzyılın ikinci yarısından Osmanlı'nın Balkanlar'da fetihlere başlamasından önce Türkler buralara yerleşmeye başlamıştır. Zaten 5. Yüzyıldan itibaren Karadeniz'den Batı'ya doğru Bulgar, Hun, Avar, Kıpçak, Uz ve Peçenek gibi farklı Türk kavimleri Balkanlara yerleşmişler ve Selçuklu Türkleri Rumeli topraklarına 11. Yüzyılın ikinci

yarısında gelmişlerdir. (Karapınar ve Ayönü, 2015, s. 18-23) Türklerin göç hareketleri genellikle 18. Yüzyıla kadar genel itibari ile Batı’ya yönelik olmuştur.

Osmanlı Devleti tarih boyunca göçmenlere ev sahipliği yapmış ve göçmenleri misafir etmiştir. Osmanlı Devleti bireysel ya da topluluk halinde sığınma amacıyla gelenlere hiçbir ayırım gözetmeksizin hoşgörü ile yaklaşmıştır. Kuruluş yıllarında dahi Yahudi topluluklarının Osmanlı’ya göçleri hoşgörü çerçevesinde karşılık bulmuştur. Osmanlı her daim farklılıkları zenginlik olarak kabullenmiş zorda kalıp sığınan herkese açık olduğunu dile getiren bir devlet olmuştur (Alakuş, 2018, s. 49 ve Gülenyüz, 2015, s. 52)

Osmanlı Devleti’nin gerilemeye başlaması, toprak kaybetmesi ve ulus devletlerin ortaya çıkışı ile Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu yıllarda iç ve dış göç yer değiştirmiştir. Öncesinde iç göç olan göç hareketleri artık dış göç olmaya başlamıştır. Anadolu’ya özellikle Balkanlar’dan gelen göç hareketleri artmıştır. 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın başından itibaren kaybedilen Osmanlı toprakları ile kaybedilen topraklarda yaşayan Müslümanlar yeni yerlere göç etmeye başlamıştır. 1860’lı yıllardan itibaren göçlerin yoğun yaşanmaya başlaması ile Osmanlı Devleti Trakya ve Anadolu’da planlı şekilde iskân etmek amacıyla Muhacirin Komisyonlarını kurarak Müslüman nüfus oranını arttırmayı başarmıştır (Tekeli , 2007, s. 451).

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında 19. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Kırım Savaşı ve 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşları (93 Harbi) yaşanması ile Müslümanlar Osmanlı’ya göç etmiştir. Gelen nüfusun güvenli ve planlı şekilde iskânını sağlayabilmek için Muhacirin Komisyonları çalışmalar yürütmüştür. Sevk ve iskânların planlı şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla İskân-ı Muhacirin Talimatnameleri düzenlenmiştir. (Demirtaş, 2009, s. 234).

Türkiye Cumhuriyeti konumu itibari ile hem göç alan hem göç veren hem de transit bir ülke olarak çok çeşitli bir göç merkezi haline gelmiştir. Konumu itibari ile denizlerle çevrili bir ülke olması, komşu ülkelerde yaşanan istikrarsızlıklar, dünyanın her yerinden göç alması, yeraltı ve yer üstü kaynaklarının bol olması nedeniyle göçü en iyi tanıyan ülkelerden biridir (Çoştan, 2020, s. 20).

Türkiye’de göç hareketleri minvalinde tarihsel süreç dört ana dönemi kapsamaktadır. Bunlar; 1923-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi, 1980-1990 dönemi, 1999-2011 sonrası Suriye krizi şeklindedir (Çoştan, 2020, s. 20).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı Devleti’nin son döneminde göçler göç politikaları ile etkili olmuştur. Dönem içerisinde yaşanan göçler Türkiye’nin belirleyicisi olmuştur. 1923 yılı ile yeni bir başlangıç yapan Türkiye Cumhuriyeti geliştirilen göç politikalarının amacı ülke içerisinde homojen yapıyı kurmak ve korumak aynı zamanda ulus devleti oluşturmak olmuştur (Çoştan, 2020, s. 20).

İlk yasal ve kurumsal gelişme göç politikalarında, 1923 yılında İskân Kanunu’nun yürürlüğe girmesidir. İskân Kanunu ile beraber Mübadele, İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. Özellikle savaş sonrası yıkılan yerlerin sorunu ve nüfus hareketliliğinin kontrolüne ilişkin mübadele olmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrasında göçler ile ilgili ortaya çıkan sorunlarda bir çözüm bulunamayışı sürecin uzamasına sebebiyet vermiştir (Dik, 2012, s. 60)

14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı İskân Kanunu kabul edilmiştir. Cumhuriyet tarihinde ilk düzenlemeler böylelikle yürürlüğe girmeye başlamıştır. Bu kanundan önce mülteci kavramı kullanılmamakla birlikte kavrama açıklık getirilmiştir. 2510 sayılı İskân Kanunu’na göre muhacir ve mültecilik konumu; Türk soyu ve kültürüne bağlı olma koşulunu getirmiştir. Muhacir kavramı; Türkiye’ye dışarıdan gelen yerleşen soydaş kimselere, yerleşme amacı taşımayan ve bir nedenden ötürü geçici sığınan soydaş kimselere mülteci tanımı uygun bulunmuştur (T.C. Resmî Gazete, 21). Getirilen kanun ve şart sayesinde Yunanistan ile yapılan mübadele sonucunda göçmenler Türkiye’ye kabul edilmiştir (Şimşek, 2020, s. 273).

5682 Sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 Sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında kanun 1950 yılında çıkarılmıştır. Bu kanun ile hedeflenen ülkeye gelen ve kalan yabancılara yönelik prosedürler düzenlenmiştir. Bu kanunların sorumluluğu İçişleri Bakanlığı’na verilmiştir. Yabancılarla ilgili işlemler İçişleri Bakanlığı bünyesinde Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Doğan, 2020, s. 56).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası mültecilik sorununa uluslararası alanda çözüm arayışları yoğunlaşmıştır. 1951 yılında Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Cenevre’de kabul edilmiştir. Türkiye, 29 Ağustos 1961’de 359 sayılı Kanunla 1951 Sözleşmesine, sonrasında 1967 Ek Protokolü’nü de 5 Ağustos 1968 tarihli Resmî Gazetede 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nı onaylamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne ve 1967 Ek Protokol’e Türkiye coğrafi çekince ile taraf olmuştur (Ekşi, 2015, s. 70).

1923-1960 döneminde uygulanan göç politikaları genel itibari ile ulus devlet için gereken yapıyı oluşturabilmek ve etnik olarak birlik bütünlüğün sağlanması hedefi doğrultusunda şekillenmiştir (Çoştan, 2020, s. 21).

1960-1980 dönemine gelindiğinde, bu dönemde izlenen göç politikaları genel çerçevede ekonomik temelli olmuştur. İşsizlik problemlerinden dolayı yurt dışına işçiler gönderilmiştir. Ulus devlet kurma dönemi 1923-1960 arasında tamamlanmış ve iktisadi olarak kalkınma dönemi başlamıştır. Fakat 1960 darbesi ekonomiyi kötü yönde etkilemiş ve ülkenin en büyük sorunu işsizlik olmuştur. Bu sebeple Türkiye başta Almanya olmak üzere yurt dışına işçi göndermeye başlamıştır (Ünver, 2012, s. 192).

1980'lerden itibaren Türkiye bir sığınma ülkesi haline gelmeye başlamıştır. Hassaten Orta Doğu'dan ve komşularından gerçekleşen mülteci hareketleri ve kitlesel göçler almaya başlamıştır. Bu göçlerin nedeni ülkelerdeki baskı ve rejimlerden ötürüdür. 1979 İran Devrimi ile ilk kitlesel mülteciyi komşusu olan Türkiye almak zorunda kalmıştır. Transit ülke olan Türkiye'den 1980-1991 yılları arasında 1,5 milyon İranlı Avrupa ülkelerine geçtiği düşünülmektedir (Kara ve Korkut, 2010, s. 157-158). Bu dönem Türkiye'ye yönelik kitlesel göçlerin artışın başladığı dönemdir. Hem doğudan hem de batıdan yoğun göç alımı başlamıştır. Saddam Hüseyin'in Halepçe Katliamı ile Halepçe'den kaçan Iraklı Kürtler, Körfez Savaşı'ndan kaçan Iraklılar, Bulgaristan Türkleri, eski Yugoslavya'dan gelen Kosovalı, Makedon, Boşnaklar ve Arnavutlar gibi kitlesel gruplar Türkiye'ye göç etmiştir. Özellikle bu dönemde Bulgaristan'da yaşanan asimilasyon politikalarının artması ile 1989'da Türkiye, Bulgaristan Türklerine sınırlarını açmıştır. Sınırların açılmasıyla 300 binden fazla göçmen Türkiye'ye sığınmıştır. 1991 yılında Körfez Savaşı ile 400 binden fazla Iraklı Türkiye'ye sığınmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve TODAİE, 2015, s. 28). Bu dönem içerisinde bir diğer önemli gelişme olan 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bunun sonucunda ortaya çıkan çatışmalarda göç hareketliliğini etkilenmiş ve Afrika kıtasından da Türkiye'ye kitlesel göçler gelmiştir (Taşkın, 2014, s. 76 ve Kirişçi, 2007, s. 91)

14 Eylül 1994 tarihinde Türkiye'de iltica politikaları ayrıntılı şekilde düzenlemesi amacıyla Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 1994 İltica Yönetmeliği kabul edilmiştir (Kirişçi, 2000, s. 19).

1980-1999 dönemi kısaca özetlenecek olursa; bu dönemde öncesine oranla işçi gönderme politikası azaltılarak vazgeçilmeye çalışılmış, liberal ekonomik politikalarıyla ekonomik istikrar sağlanma hususunda yabancı yatırım çekme politikası izlenmeye başlanmıştır. Liberal ekonomiye yönelimle göç politikaları açısından bu dönem serbest dönem olarak adlandırılmıştır. Yurt dışında işçi göndermek için devlet girişimde bulunmamış fakat gidenlere karşı serbest politika izlenmiştir. Küreselleşmenin etkisinin hissedilmeye başlanması ile Türkiye göç alan bir konumuna gelmiştir (Aktel ve Kaygısız, 2018, s. 593).

1999 yılına gelindiğinde Türkiye'ye yönelik artan göç hareketliliği ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke ilan edilmesiyle beraber uygulanan iltica ve göç politikaları yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu yeniden düzenlemeler Avrupa Birliği müktesebatına uygun hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu minvalde 2000 yılında Palermo'da imzalanan "Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi" imzalanmış ve ardından "İnsan Ticareti" ve "Göçmen Kaçaklığı" adı altında iki protokol yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi 2001 yılında imzalanmıştır. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda 4 Haziran 2003 tarihinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile Türk vatandaşlığı kazanabilmek için yabancıların yaptığı anlaşmalı evliliklerin önüne geçilmek istenilmiştir. "4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" ile değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler yabancıların düşük ücret ve kaçak olarak çalışmalarının önüne geçilmesi doğrultusunda hedeflenmiştir (Şimşek, 2020, s. 274). Bir diğer gelişme Avrupa Birliği tarafından Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasını istemiş, Türkiye bunu katılım müzakereleri tamamlandığında sonuçlandırılması şartına bağlı kılarak 2003 Ulusal Programı'nda belirtmiştir (Doğan, 2020, s. 56-57). 2004 yılına gelindiğinde ise "İltica ve Göç Eylem Planı" taslağı hazırlanmaya başlanmıştır. 25 Mart 2005 tarihinde bu taslak "Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" ile yürürlüğe konmuştur. Ek olarak "İltica, Göç ve Sınır Yönetimi Büroları" ve "Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu" İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuştur (ORSAM, 2012, s. 22).

2006 yılında ise 5543 Sayılı İskân Kanunu olarak yapılan değişiklik ile 1934 yılında 2510 Sayılı İskân Kanunu, göçmen kavramı ve göçmen çeşitleri (toplu göçmen, toplu göçmen, münferit göçmen gibi) tanımlamalar için

önemli bir düzenleme olmuştur. Düzenlemelerde soydaş odaklı bir yapıyı benimsemiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Başkanlığı Müdürlüğü, 2017, s. 23).

19 Mart 2010 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan “İltica Genelgesi ve Yasadışı Göç Genelgesi” çerçevesinde mali açıdan kötü olan sığınmacı ve mültecilerden ikamet harcı alınmamasına karar verilmiştir. Aynı zamanda yasadışı göç edenlerin sığınma talebi başvurularının alınması onaylanmıştır. Bunlara ek olarak göçmenlere yönelik barınma merkezleri, kişisel verilerin korunması gibi hususlarda diğer kamu kurumları ile iş birliği yapılması hususuna önem verilmiştir (ORSAM, 2012, s. 22)

17 Aralık 2010 tarihinde Arap Baharı sürecinin patlak vermesi ve 15 Mart 2011’de Suriye’ye sığraması sonucunda Türkiye zorlu bir sınavdan geçmiştir. Bu süreçten şüphesiz en çok etkilenen ülke Türkiye olmuş ve hala da olmaya da devam etmektedir. Suriye Krizi sonucunda Türkiye Suriyelilere “Açık Kapı Politikası” izlemiştir. Bu politika ile ülkesine sığınmak isteyen hiçbir Suriyeliyi geri çevirmemiş ve geçici koruma statüsü vermiştir.

11 Nisan 2013 tarihinde Avrupa Birliği Müktesebatına uyum çerçevesinde “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ve 22 Ekim 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve göç alanında doğru veri ve istatistikler ile politikalar uygulamayı amaçlamıştır. (Şimşek, 2020, s. 274).

15 Temmuz 2018 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi” kurulmuştur. Düzensiz göçler ile menşe (kaynak), hedef ve transit ülkelerin ortak paydada buluşması bununla beraber reformlar hem ulusal hem de uluslararası alanda ortak bir koordinasyonun sağlanabilmesi, sınır güvenliği, göçmen statüsü işlemleri, insan kaçaklığı gibi organize suçlarla mücadele edilmesi, düzensiz göçmen taşıyan kişilere yaptırımlar uygulanması gibi çalışmalar yapmak ve göç veren ülkede göçün sebebini yönelik planlar yapmaktadır. Düzensiz göç problemi tek bir devlet tarafından çözülemez. Bu problemle devletlerin ortak paydada buluşup, çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Türkiye son yıllarda göç alanına ağırlık vermekte ve uluslararası alanda iş birliğini arttırmaktadır. Bunun nedeni ise dünya tarihinin en büyük göç dalgasına ev sahipliği yapmakta olmasıdır (Şimşek, 2020, s. 275).

3. Dış Politika ve Uluslararası Göç

Uluslararası göç kavramı; kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden ayrılmalarıdır. Yani burada uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur (IOM, 2013, s. 88). Göç politikasını dış politika yapan nedir? sorusuna Duncan şu şekilde cevap vermiştir; Göç politikası sadece dışarıdan gelen insanlarla ilgili olarak basitleştirilemez. Dışarıdan gelen göçmenlerin sayısı ne kadar fazla ise etki oranı da o kadar büyük olmaktadır. Bu etki menşe ülkenin ulusal çıkarlarını destekleyebilir fakat aynı zamanda büyük zararlar da verebilir. Düşük gelirli ülkeler genellikle vizyon sahibi yüksek öğrenime sahip olan vatandaşlarını uzun süreli ya da kalıcı olarak yüksek gelirli ülkelere göndermek isteyip kabul edilebilme olasılıkları fazla olduğu için ayrı tutmuşlardır. Bu ülkelerin sermayesini veya becerilerinin sınırlarını arttırmak için amaçlamış oldukları göç politikasının doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve bu da beyin göçü olarak adlandırılmıştır. Göçmenlik ve kalkınma arasındaki ilişki bilim insanları ve uluslararası toplumu beraberinde getirerek son 20 yılda göç gündeminin zirvesine ulaşmıştır. Gelişme potansiyeli ve göçlerin azaltılması konusundaki çalışmalar bu ilişkilerde en dikkate alınan incelemelerdendir. Küresel Göç ve Kalkınma Forumu (GFMD) ile düşük gelirli ülkeler bu forum sayesinde zengin ülkelere dava açabilecek duruma gelmiştir. Dış politikadan veya göç politikasından bahsederken düşük gelire sahip ülkelerin dış politikalarını yürütürken nasıl hizmet verebileceklerini görmemezlikten gelinemeyeceğini göstermektedir. Uluslararası ajanslar üzerinden, davalarının cevapsız kalmaması için etkili bir yöntem olduğunu kanıtlamıştır. Duncan’ın bahsettiği uluslararası ilişkiler her zaman iki taraflı olmamıştır. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin durumu ve Türkiye Avrupa Birliği arasındaki mülteci topluluğunu Türkiye’de tutan anlaşmada olduğu gibi birden fazla taraf olabilir (Duncan, 2020, s. 13).

Türk Dış Politikası ve göç arasındaki ilişki kendini 2000’li yıllardan sonra daha fazla göstermeye başlamıştır. Göç ve dış politikanın birbirinden ayıramayacağını düşüncesi ile hâkim olmuştur. Bunun nedeni ise Türkiye hem ulusal hem de uluslararası düzeyde göç sisteminde kritik bir noktaya gelmiştir. Kritik noktaya gelmesinde ise Avrupa’ya geçebilmek için transit göçmenlerin Türkiye’den geçmesi, Avrupa Birliği’nin göçü engellemek adına Türkiye ile iş birliği yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne aday statüsü kazanması ve göç alanında yaptırım gücünü ve normatif etkisini

güçlendirmesi için fırsat sağlamıştır (Lylod, 2019, s. 504). Avrupa Birliği için gerekli reformlar ve düzenlemelerin yapıldığı bu dönem 2011 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde Türkiye göç politikasını dış politika aracına dönüştürmüştür. Avrupa Birliği ile ilişkiler doğrultusunda değer kazanan göç politikası 2011'den sonra da AK Parti iktidarı ile Orta Doğu'ya yönelik politikalar geliştirme ve bölgesel güç olma hedefi ile Avrupa Birliği'ne karşı aktif bir araç olarak kullanılmıştır (Lylod, 2019, s. 504-505). Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik politikaları Batılı Devletler tarafından eksen kayması olarak adlandırılmış ve bu sebeple Avrupa Birliği ile ilişkiler inişli-çıkışlı şekilde seyretmiştir (Lylod, 2019, s. 508).

Türkiye'nin göç politikaları 1923-1960 yılları arasında dış politikayı hedef almamıştır. Türkiye bu dönemde milli kimlik, milli bütünlük gibi konulara odaklanmış ve bunları korumaya yönelik ilerlemiştir. 1923-1997 yılları arasında 1,7 milyon göçmen Türkiye'ye yerleşmiştir. Türkiye bu dönemde göç almamaya özen göstermiş ve 1951 Cenevre Sözleşmesi ile coğrafi kısıtlamayı kaldırmamıştır (Çoştan, 2020, s. 21 ve Lylod, 2019, s. 509).

Türk Dış Politikasında uluslararası göçün dış politikayı belirleyici etmen olmaya başladığı Turgut Özal iktidarı döneminde meydana gelmiştir. Bu dönemde özellikle dış politikada Model ülke olmayı hedefleyen Türkiye Orta Doğu'ya yönelmiş, ilişkileri geliştirmeye başlamıştır. Aynı zamanda Doğu ve Batı arasında köprü görevini üstlenmiştir. Türkiye bu çerçevede 1991 Körfez Savaşı'nda ABD ile iş birliği yoluna gitmiş ve bu iş birliği sonrasında Irak'ta gelen 500.000 göçmeni geçici misafir etmiştir. (Özerim, 2018, s. 169).

Göç politikaları, dış politika aracı olarak önemli bir politikadır. Vize diplomasisi yaklaşımı ile Stringer, eğer bir ülke başka bir ülke ile ilişkilerini iyi yönde geliştirmek istiyorsa o ülkelere vize kolaylığı sağlandığını söylemektedir. Eğer ilişkiler tam tersi yönde ise ceza olarak vizelerin zorlaştığını vurgulamıştır (Stringer, 2004). Stringer'in bu teorisini Duncan da şu şekilde belirtmektedir; Göç yönetimi politikalarında giriş vizesi verilen kararlarının örneğidir. Ülkelerin farklı menşe ülkelere yönelik vizeler için farklı istekleri vardır. Güvenilen ülkelerde ya da ilişkilerin iyi olduğu ülkelerde ziyaretçilere yönelik vize gerektirmezken, güvenilmeyen, ilişkilerin stabil olarak ya da inişli-çıkışlı devletlerde vize şartı gerekmektedir (Duncan, 2020, s. 15) Buna örnek olarak Türkiye'de Turgut Özal döneminde Balkan ve Karadeniz ülkeleri ile yaşanan giriş kolaylıkları vize diplomasisinin en açık göstergesidir (Lylod, 2019, s. 509).

2000'li yıllarda göç alanında Türkiye'de atılan adımlardan biri de Uluslararası Göç Örgütü'ne üye olmasıdır. Uluslararası Göç Örgütü 1951 yılında kurulmuş fakat Türkiye ile ilk ilişkiler 1991 Körfez Savaşı sonrasında başlamış ve Türkiye 2004 yılında örgüte tam üye olmuştur. Uluslararası Göç Örgütü'ne üyelik sonrasında göç ve iltica konusunda kapsamlı Ulusal Eylem Planı'nın yürürlüğe girmesi, iltica politikalar yenilenmiş, birçok devletin Geri Kabul Anlaşmaları imzalanmış, yasa dışı göç ve göçmen kaçaklığının önüne geçilmesi adına her projeyi desteklemiş ve Cenevre Sözleşmesi ile coğrafi çekinceyi kaldırmıştır (Goularas ve Sunata, 2015, s. 22).

2000'li yıllardan sonra Türk dış politikası ve göç politikası arasındaki ilişkinin daha güçlenmiş olması ve beraberinde Avrupa Birliği müzakerelerinde Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden birinin göç olması bunu kanıtlar niteliktedir. Eski Sovyetler Birliği ve Orta Doğu ülkeleriyle kültürel, siyasi, ekonomik ve dini bağları geliştirmek ve bölgede Türkiye etkisini arttırmak amacıyla komşu ülkelere Bandrol Vize Sistemi uygulanmıştır. Bu sistem sayesinde Türkiye'nin komşuları ile ilişkileri ticari ve sosyal olarak artmış, İran, Yunanistan ve eski Doğu bloku ülkelerinden Türkiye'ye girişler artmış bu da turizme dolayısıyla ekonomiye olumlu katkı sağlamıştır. Bir diğer hususta bununla ilgili olarak düzensiz işgücü sayesinde ekonomik anlamda Türkiye'ye pozitif yansımaları olmuştur. Bandrol vize politikasının yanı sıra 2000'li yıllarda Türkiye bir yıl içerisinde yapılacak olan giriş çıkışlarda gün sınırı belirtmemiş ve bu da mekik göçmenler için çekim merkezine dönüşmüştür. Bu durum Avrupa Birliği'ni kaygılandırmıştır. Düzensiz göçe yönelik Avrupa Birliği'nin tutumu Schengen prosedürleri çerçevesinde oldukça net ve keskin olarak belirlenmiştir. Türkiye'de göç alanında ilerleyen dönemde Schengen vize sistemine uyum sağlamak adına önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda Avrupa Birliği düzensiz göçe yönelik kontrolü sağlamada rahatlamıştır (Lylod, 2019, s. 512-513). Fakat Türkiye AK Parti iktidarının başka bölgelerde siyasi ve ekonomik iş birliği olanaklarının yaratılması arzusunda bulunduğu için hem AB'nin her istediğini yapmamış hem de bu durum göç politikalarını etkilemiştir. Türkiye düzensiz göçe yönelik tutumunda her zaman kendi önceliklerini göre tutum belirlemiştir. Şen ve Özkorul'a göre Türkiye'nin 2013 yılında Avrupa Birliği ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması hem AB'nin uyum sürecinin devamı hem de Türkiye'nin uluslararası göçü dış politika aracı olarak kullanmaya çalışmasıdır. AB'nin göçü dışsallaştırmak adına en önemli kozu Geri Kabul Anlaşmaları olmuştur. 2005'ten bu yana diretilen göç anlaşması, Türkiye'nin karşı durmasıyla uzun yıllar sonra imzalanabilmiştir (Şen ve Özkorul, 2016).

Dış politikada, göç politikası olarak büyük tartışmalara neden olan Avrupa Birliği ve Türkiye arasında 18 Mart 2016 tarihinde imzalanan Mülteci Mutabakatı olmuştur. Bu anlaşmaya göre, Avrupa Birliği kendisine yönelen göçmenleri durdurmak istemiştir. Afganistan, Pakistan ve ardından Suriye’den Avrupa ülkelerini gelen düzensiz göçmenlerin engellenmesi talebinde bulunmuştur. Bu anlaşma ile Türkiye’nin üzerindeki ağırlık daha da artmıştır. Anlaşma çerçevesinde Türkiye “güvenli ülke” konumuna alınmıştır. Ülkesine gönderilemeyen kişi Türkiye’ye gönderilecek, Türkiye’den Yunanistan’a ulaşabilenler Yunanistan’ın kabul etmemesi durumunda Türkiye’ye geri gönderebilecektir. Bu anlaşma ile Yunanistan’a bir keyfiyet alanı bırakılmıştır. Anlaşmaya göre Türkiye’ye verilen taahhütler, 6 milyar Euro yardımı ve Türkiye’nin Avrupa Birliği vizelerinin kolaylaştırılması ve kademeli olarak serbest dolaşıma geçilmesidir. Fakat verilen taahhütler yerine getirilmemiştir. 2015 yılı boyunca Suriye, Afganistan, Pakistan vd. yerlerden gelen göçmenlerin geldiğini gören ve kabul etmeyen Avrupa devletlerinde, halkın göç karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı tutumu yükselmiş ve -ülkelerde göçmen karşıtı popülist partilere destek veren siyasi bir dönüşüm yaşanmıştır. Bazı taraflarca bu anlaşma Avrupa’nın başarısız göç rejimlerinin bir aracı olarak kabul edilmiştir (Duncan, 2020, s. 17).

2011 sonrası Türkiye’nin göç politikaları gelişmiş ve Suriye göçmen krizi bu gelişmelerde etkili olmuştur. Göç politikası Türkiye için aktif bir dış politika aracı olarak kullandığı döneme tekabül etmektedir. 4 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliğine yapan Türkiye’nin Orta Doğu’yu yönelik liderlik yaklaşımı ve rolünü pekiştirdiği söylenebilir. İnsani yardıma yönelik yapılan göçmenlerin kabul edilmesi uluslararası alanda Türkiye’nin saygınlığını arttırmıştır. Dış politika hamlelerinin başarılı olduğu, Birleşmiş Milletler tarafından övgü ile bahsedilmesi bunun en büyük örneğidir. Suriyeli göçmenlerin kabulü aynı zamanda Avrupa Birliği ile ilişkilerde politik bir atılım olmuştur. 2011 sonrası dönemde Avrupa Birliği ile soğuyan ilişkilerde Geri Kabul Anlaşması soğukluğun azaltılması hususunda etkilidir (Lylod, 2019, s. 522).

Avrupa Birliği’nin göçü dışsallaştırmaya çalışmasıyla Türkiye’ye iki tür baskı uygulamıştır. Bu baskının ilki iltica hukuku ile ilgilidir. 1951 Cenevre Anlaşması’na koyulan coğrafi çekinceден ötürü Avrupa Birliği bunun kaldırılması ve insan hakları ile uyumlu olması gerektiğini yönünde istekte bulunmuştur. Beklenen uyum çerçevesi aslında Türkiye’nin transit ülke konumunu yok etmeye yöneliktir. Bu da insan haklarını değil de Avrupa Birliği’nin güvenliği esas odağına koyduğunu göstermektedir (Lylod, 2019, s. 510) Avrupa Birliği Türkiye’nin transit ülke konumunu yok etmekte Türkiye’ye hedef ülke konumuna yerleştirmeye çalışmaktadır. 2016 yılında Türkiye’nin sınır güvenliği olmadığı, sorunlu bir ülke olduğunu vurgulamıştır. Bunun anlamı ise Türkiye’yi tampon bölge olarak kullanmaya çalışmakta olduğudur. Fakat Avrupa Birliği’nin mülteci hususunda Türkiye’ye bağlı olduğu aşikârdır. Avrupa Birliği’nin dışsallaştırma politikaları ve mülteci göçünü dış politika aracı haline getirmeye çalışan Türkiye ile arasında güveninin azaldığı sonucunu varılabilir. Çok kutuplu sisteme evirilen dünyada Türkiye dengeleyici politikalar izlemeye, arayış bulmaya yönelik davranmakta ve uygulamacı bir yaklaşımla kendini konumlandırmıştır.

Sonuç

Uluslararası göç sadece tek başına bir devleti etkilemez. Göç olgusu tek bir bireyden bütün ülkeye kadar etki potansiyeline sahiptir. Uluslararası göç birçok devleti fiziksel etkilediği gibi çoğunun da gündemini meşgul eden bir olgudur. Göç hareketi Türkiye’yi etkilediği zaman hem Avrupa ülkelerini hem de Orta Doğu ülkelerini etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Avrupa Birliği’nin 2000’li yıllardan itibaren göç hususunda kendince belirlediği yöntem göçü dışsallaştırmak olmuştur. Göçü dışsallaştırmasının nedeni de Orta Doğu’dan, Afrika’dan gelen göç hareketliliğini durdurmak, engellemek ve kendi içine almamaktır. Bu nedenle Avrupa Birliği Türkiye ile iş birliği yoluna gitmekte aynı zamanda kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye’den beklentileri vardır. Ortaya çıkan göçte AB’nin amacı Türkiye sınırları içerisinde tutmak ve transit ülke yerine hedef ülke olarak Türkiye’yi konumlandırmıştır. Türkiye’nin göç konusunda politikaları hem içeride hem de dışarıda politika değişikliğine gidilmesi, göç alanında kurumsallaşma faaliyetlerinin artması, hukuksal normlarda yapılan değişiklikler aynı zaman uluslararası alanda göç ile ilgili yapılan çalışmaları desteklemesi, aktif katılımı göç alanında yol kat ettiğini göstermektedir. 2000 sonrası dönemde yapılan değişikliklerde özellikle iltica konusunu da daha fazla önem verilmiş, bu alana yönelik çalışmalar artırılmıştır.

Türkiye 2000’li yıllardan 2011 Suriye iç savaşına kadar ki süreçte AB’nin göç modeline örnek teşvik edecek şekilde ilerlemiştir. Fakat Suriye iç savaşı ile göçün ayrı bir boyuta taşınması, aynı zamanda Türkiye’nin göç konusunu daha iyi tecrübe etmesi de 2011 sonrasında mantık çerçevesinde adım atmaya başladığını göstermektedir. Göç politikası hususunda hem AB’ye yönelik siyasi kazanımlarını arttırmak hem de kendi politikaları çerçevesinde Orta Doğu’ya yönelik, bölgesel güç olma konumu doğrultusu ile hareket etmiştir. Ortaya

ıkan bu iki dönemde de Türkiye ne tamamen AB'den uzaklaşmış ne de tamamen yakınlaşmıştır. 2000'li yıllarda kendi çıkarları doğrultusunda ilerlemiş, g konusunda birliğe üyelik hedefini düşünmeden ilerlemiştir. 2011 sonrası dönemde de AB'ye uyum kapsamında çalışmalar yapmış fakat bunu AB istediği için değil kendi tecrübelerine yönelik yapmıştır. Sonuç itibari ile Türkiye göç alanında kendini geliştirmiş ve geliştirmeye devam etmektedir. Osmanlı Devleti'nin farklılıklara zenginlik açısından bakması gleri her zaman hoşgörü ile karşılması son dönem Türkiye'sinde de görülmektedir. İnsani yardımı ve insanı insan olduğu için hoş görme anlayışını baz alan Türkiye Cumhuriyeti bunu tüm dünyaya göstermiş hala da göstermektedir.

Kaynakça | References

- T.C. Resmî Gazete. (21, Haziran 1934). İskân Kanunu. 2510/2733.
- Çoştan, U. (2020). Türkiye’de Göç Yönetimi ve Politikaları: Suriyeli Mülteciler Örneği. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoştan, U., ve Yaylı, H. (2020). Suriyeli Mülteciler Özelinde Türkiye’nin Güvenlik Politikaları. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 2081-2096.
- Özerim, M. (2018). Stretching, Opening or Sealing the Borders: Turkish Foreign Policy Conceptions and their Impact on Migration, Asylum and Visa Policies. *Journal of Balkan and Near East Studies*, 20(2), 164-182.
- Aktel, M., ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Alakuş, E. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi ve Uygulaması. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barışık, S. (2020). Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri. S. Barışık (Dü.) içinde, *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye’nin Suriye Deneyimi* (s. 1-24). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Betts, A. (2011). The International Politics of Migration. *St. Antony's International Review*, 2(6).
- De Tapia, S. (2003). New Patterns of Irregular Migration in Europe. 16-17.
- Demirtaş, M. (2009). Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskânları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16(41), 215-208.
- Dik, E. (2012). Türkiye’de Bakanlık Sistemi ve Geleceği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Doğan, A. (2020). Türkiye’de Göçün Yönetiminde Kurumsal Yapılanma: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Örneği. Ankara: Hacı Bayram Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Duncan, H. (2020). Immigration Policy as Foreign Policy. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(68), 5-20.
- Ekşi, N. (2015). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve TODAİE. (2015). *Türkiye’ye Yönelik Kitlesel Akınla, Türkiye’nin Örnek Uygulamaları ve Liderliği, Uygulanan Politikalar ve Bu Politikaların Sonuçları Üzerine Karşılaştırılmalı Değerlendirme*. Nihai Rapor, Yük Paylaşımı Gerçeği Projesi.
- Gülenyüz, N. A. (2015). Geçmişten Günümüze Anadolu’ya Yahudi Göçü. M. Erdoğan, ve A. Kaya (Dü) içinde, *Türkiye’de 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Göçler* (s. 47-73). İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Goularas, B., ve Sunata, U. (2015). Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 12-40.
- Ünver, C. (2012). Almanya’da Türk İşgücü Göçü: Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkânlar ve Fırsatlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 177-226.
- IOM. (2013). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı
- IOM. (2013). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü No: 31*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı
- Kara, P., ve Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*(467), 153-162.
- Karapınar, L., ve Ayönü, L. (2015). 14. ve 15. Yüzyıllarda Anadolu’ya Türklerin Göçü. T. G. Göçler, M. Erdoğan, ve A. Kaya (Dü.) içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kirişçi, K. (2000). Migration and Turkey in The Collection of Turkish Jurispedence on Alsym, Refugees and Migration. *UNCHR*.
- Kirişçi, K. (2007). Turkey: A Country of Transition from Emigration to Immigration. *Mediterranean Politics*, 12(1).
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *KAÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(3), 163-182.

- Lylod, F. T. (2019). Türkiye'de Göç ve Mülteci Politikasının Dış Politika Ekseninde Değerlendirilmesi: 2000-2017. *Alternatif Politika Dergisi*, 11(3), 502-526.
- ORSAM. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. Rapor No 22.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., ve Aslangiri, A. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Songur, H., ve Sırtkaya, F. (2018). Türk Hukuk Tarihi ve Tefekkürü Bakımından Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Göç Olgusu. H. H. Aygül, ve E. Eke (Dü) içinde, *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi* (s. 1-35). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Stringer, K. (2004). Visa Diplomacy. *Diplomacy and Statecraft*, 15(4), 655-682.
- Şen, Y. F., ve Özkorul, G. (2016). Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 86-119.
- Şimşek, T. (2020). Türkiye'nin Uluslararası Göç Serüveni. *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç Serüveni ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (s. 261-281). içinde Ankara: Gazi Kitabevi.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Başkanlığı Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye Göç Raaporu*. T.c. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2022). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Taş, H., ve Özcan, S. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. *Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), 36-54.
- Taşkın, D. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinden Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*(181), 175-204.
- Tekeli , İ. (2007). Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategorileri. A. Kaya, ve B. Şahin (Dü) içinde, *Kökler ve Yollar Türkiye'deki Göç Süreçleri* (s. 447-473). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1685-1704.